

УДК 636.52/58:929(477):001

**ВНЕСОК УЧЕНИХ УКРАЇНСЬКОГО
НАУКОВО-ДОСЛІДНОГО ІНСТИТУТУ
ПТАХІВНИЦТВА У РОЗВИТОК
ПТАХІВНИЦТВА В УКРАЇНСЬКІЙ РСР**

**CONTRIBUTION OF SCIENTISTS OF UKRAINIAN
RESEARCH INSTITUTE OF POULTRY ON
DEVELOPMENT OF POULTRY FARMING
IN UKRAINIAN SSR**

Мельник В. В.,

кандидат сільськогосподарських наук,
доцент, Національний університет біоресурсів і
природокористування України (Київ, Україна),
e-mail: MelnikVika0204@gmail.com, ORCID:
<http://orcid.org/0000-0003-2491-757X>

Melnyk V. V.,

Candidate of Agricultural Sciences, Associate
Professor, National University of Life and
Environmental Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine),
e-mail: MelnikVika0204@gmail.com, ORCID:
<http://orcid.org/0000-0003-2491-757X>

Метою даного дослідження було проаналізувати та узагальнити в історичній ретроспективі напрями наукових досліджень учених Українського науково-дослідного інституту (НДІ) птахівництва та показати внесок окремих співробітників у розвиток птахівництва за часи Радянської України. Показано, що у 1930 р. дану установу було створено як Всеукраїнський НДІ птахівництва, а у 1938 р. перейменовано на Українську дослідну станцію птахівництва та у 1959-му - на Український НДІ птахівництва. Вченими даної установи створено породи гусей велика сіра, породні групи українських качок, кроси яєчних курей «Бірки-І» і «Бірки-ІІ», розроблено методи штучного осіменіння птиці, впроваджено технологію виробництва м'яса бройлерів на глибокій підстилці і в кліткових батареях тощо. Вазомий внесок у розвиток годівлі птиці зробили П. Ю. Божко, В. Ф. Каравашенко, В. І. Коновалов, Ю. Н. Батюшевський, І. Я. Тицький, С. А. Водолажченко, П. Ф. Сурай, І. І. Іонов та ін.; селекційно-племінної роботи - М. В. Дахновський, М. Г. Курдюков, В. Д. Лук'янова, М. С. Шигаєва, П. М. Літко, І. А. Мимрін, О. П. Подстрешний, В. І. Бесулін, Б. С. Подоба, В. П. Коваленко, М. І. Сахазький та ін.; технології утримання птиці - П. М. Слюсар, А. В. Шоміна, Є. С. Пархоменко ін.; інкубації яєць птиці - Е. Е. Пеніонжкевич, А. У. Биховець, Л. Г. Прокудіна та ін.; ветеринарно-санітарного забезпечення птахівництва - І. М. Дорошко, А. Б. Байдевалатов, Л. А. Білецька, В. Д. Буряковський, І. І. Панікар, А. А. Попов, А. П. Ященко, А. М. Котик та ін.

Ключові слова: історія птахівництва, сільськогосподарська птиця, розведення, годівля, утримання, яєчна продуктивність, Український науково-дослідний інститут птахівництва.

The purpose of the research is to analyze and summarize in the historical retrospect the directions of scientific research of scientists of the Ukrainian Research Institute of Poultry and to show the contribution of some employees to the development of poultry farming in the times of Soviet Ukraine. It has shown that in 1930 this institution was created as the All-Ukrainian Research Institute of Poultry, and in 1938 it was renamed the Ukrainian Research Station of Poultry and in 1959 - the Ukrainian Research Institute of Poultry. Scientists of this institution have created a Large Gray Geese Breed, breed groups of Ukrainian ducks, crosses of the egg-laying hens «Birky-I» and «Birky-II», developed methods of artificial insemination of poultry, introduced the technology of meat broiler production on deep litter and cage batteries, etc. Significant contribution to the development of poultry feeding was made by P. Yu. Bozhko, V. F. Karavashenko, V. I. Konovalov, Yu. N. Batyuzhevsky, I. Ya. Titsky, S. A. Vodolazhchenko, P. F. Surai, I. I. Ionov and others; breeding work - M. V. Dahnovsky, M. G. Kurdyukov, V. D. Lukyanova, M. S. Shigaeva, P. M. Litko, I. A. Mymrin, A. P. Podstreshny, V. I. Bessulin, B. Ye. Podoba, V. P. Kovalenko, M. I. Sahatsky and others; technology of poultry keeping - P. M. Slyusar, A. V. Shomin, E. S. Parkhomenko and others; incubation of poultry eggs - E. E. Penionzhkevich, A. U. Bykhovets, L. G. Prokudina and others; veterinary and sanitary support of poultry industry - I. M. Doroshko, A. B. Baydevalyatos, L. A. Biletskaya, V. D. Buryakovskii, I. I. Panikar, A. A. Popov, A. P. Yashchenko, A. M. Cotyk so on.

Keywords: history of poultry farming, poultry, breeding, feeding, keeping, egg productivity, Ukrainian Research Institute of Poultry.

Ще наприкінці 20-х років ХХ століття П. Божко [3, с. 3] відмічав, птахівництво набуло важливого значення як для державного господарства, так і для селян та всього населення Радянського Союзу. Щоб збільшити виробництво продукції птахівництва для птиці необхідно було створювати необхідні умови утримання і годівлі, провадити селекційно-племінну роботу з підвищення її продуктивних якостей тощо. Тому, з метою проведення поглиблених наукових досліджень з птахівництва і науково-методичного супроводу птахівницьких господарств різних форм власності у 1930 р. створено Всеукраїнський науково-дослідний інститут птахівництва (м. Кам'янець-Подільський) [5, Передмова, арк. 1].

Період діяльності вчених Всеукраїнського науково-дослідного інституту (НДІ) птахівництва після його створення і за часи перебування у Кам'янці-Подільському (1930-1938 рр.), вивчала В. І. Бучковська, досліджуючи розвиток зоотехнічної науки Центрального Поділля України у ХХ столітті [4, с. 315-319]. Своїми дослідженнями авторка довела, що Всеукраїнський науково-дослідний інститут птахівництва у той період був центром наукових розробок, які забезпечували науковий супровід галузі птахівництва в Українській СРР.

У монографії вчених Українського науково-дослідного інституту за редакцією Миколи Васильовича Дахновського, яка опублікована у 1960 році, у ретроспективі у деякій мірі висвітлено діяльність установи, охоплюючи період 1930-1960 рр. [21]. Однак, в історіографії відсутні публікації, які узагальнено висвітлюють внесок учених Українського науково-дослідного інституту птахівництва у розвиток галузі птахівництва в Українській РСР у період 1930-1991 рр.

У зв'язку з цим, **метою нашої роботи** було проаналізувати та узагальнити в історичній ретроспективі напрями наукових досліджень учених Українського НДІ птахівництва та показати їх внесок у розвиток птахівництва за часів Радянської України.

Нами встановлено, що після створення Всеукраїнського НДІ птахівництва робота вчених зосереджувалася на вивченні питань з годівлі птиці, зокрема використання рибного борошна в її раціонах, про що свідчать опубліковані у 1931-1933 рр. брошури і книги, статті П. Ю. Божка, М. К. Тищенко, О. Мельника [2, с. 5-6, 9, 25].

Слід відмітити, що створений Всеукраїнський НДІ птахівництва у даному статусі проіснував недовго і в 1934 році він був реорганізований на Українську науково-дослідну станцію по птахівництву [5, Передмова, арк. 1].

До кінця 30-х років ХХ століття С. Ф. Баранецький, С. В. Войтовська, М. С. Червінський проводили дослідження з селекційно-племінної роботи з курми, індиками, гусьми; П. Ю. Божко продовжував наукову роботу з годівлі птиці, а також провів низку досліджень з утримання курчат і каченят та курей-несучок у кліткових батареях, опублікувавши за цим напрямом 8 статей [2, с. 18-19, 25]. А. У. Биховець проводив

дослідження з інкубації яєць гусей, качок, індиків; І. І. Клодницькій вивчав мінливість розмірів, форми і властивостей шкаралупи курячого яйця, І. Д. Кобренюк - використання відходів цукрової промисловості (кислого та сухого жому) в якості корму для сільськогосподарської птиці [2, с. 29, 47]. П. М. Корчовий у своїх дослідженнях встановив техніку згодовування курям силосованих кормів, результати роботи було опубліковано у 1936 році у збірці «Годівля та вирощування с.-г. птиці» [2, с. 52]. Тут слід зауважити, що це єдина публікація цього автора, яку ми знайшли у доступній літературі. Ще ми натрапили на єдину статтю М. Ф. Притули «Продуктивна цінність сумішок силосованих кормів для несучості курей», опубліковану у збірнику «Годівля та вирощування птиці», виданого у 1936 році [15, с. 28-42].

У 1936 році опубліковано роботи М. В. Кухаренка і М. Г. Лапшиної, які свідчать про вивчення цими вченими проблем годівлі так званих тоді «батареїних курчат» [2, с. 56]. У той час курчат вирощували у кліткових батареях, але на відміну від кліткових батарей, виготовлених у другій половині ХХ століття, вони були примітивної конструкції за відсутності в них будь-якої механізації процесу вирощування птиці. Вагомим внеском у розвиток штучної інкубації були праці Е. Е. Пеніожевича. Так, зокрема, ним опубліковано такі статті, як «Матеріали до вивчення патологічних явищ в ембріональному розвитку курчат у штучній інкубації (1934)», «Вплив обмивання бруду з шкаралупи гусячих яєць на їх інкубаційні властивості» (1936), «Ембріональний розвиток каченят та курчат залежно від ваги яєць» (1936) та ін. [2, с. 71]. М. Г. Плющ у 1933–1938 рр. присвятив дослідження годівлі птиці, зокрема використанню топінамбура в годівлі несучок як сокового корму, вивченню впливу дріжджованого корму на несучість птиці тощо, а І. П. Філіпенко та Н. М. Шкляр проводили дослідження, вивчаючи при цьому кормову цінність грубих кормів для гусей, а також перетравність в їх організмі дріжджованого корму, борошна конюшини, кропиви і топінамбуру та свіжого жому [2, с. 71, 89]. У 1938 році було опубліковано роботу М. С. Червінського, в якій розглянуто можливість прискорення селекційної роботи з качками методом виведення за один рік двох генерацій [2, с. 92] та С. Ф. Баранецького і С. В. Войтовської про результати схрещування місцевих гусей з тулузькими та емденськими [1, с. 224-232]. Дослідженнями Н. М. Шкляр зроблено внесок у розвиток штучної інкубації, при цьому було вивчено динаміку ембріонального росту сухопутної птиці (курей, індиків, качок і гусей) [2, с. 92]. У 1941 році у збірнику наукових праць опубліковано статтю А. О. Павлова «Гусівництво у колгоспах УРСР» [2, с. 70], результати роботи А. Г. Фролова про запровадження штучного (електричного) освітлення курників в осінньо-зимову пору 1938–1939 рр. в колгоспі «Авангард» [2, с. 89].

У 1938 році Українська науково-дослідна станція птахівництва була переведена із

Кам'янець-Подільської до Харківської області на територію племінного птахорадгоспу «Бірки», який став експериментальною селекційно-племінною базою цієї установи. У період Другої світової війни Українська науково-дослідна станція птахівництва разом із експериментальною базою було евакуйовано до Поволжя (з 22 вересня 1941 р. по 31 грудня 1943-го), а потім повернуто на попереднє місце розташування – у Харківську область [5, передмова, арк. 1].

Серед наукових досліджень учених Українського НДІ птахівництва на початку другої половини ХХ століття слід відмітити, передусім, праці М. В. Дахновського. Так, його роботи, опубліковані з 1953 року, були присвячені переважно проблемам вирощування каченят на водоймах з використанням природних кормів, вивчав питання міжлінійної гібридації птиці, разом з Є. С. Кегелес і О. Д. Осадчук досліджував умови утримання курей на глибокій підстилці у широкогабаритних пташниках з комплексною механізацією технологічного процесу виробництва яєць [2, с. 36]. У 50-х роках К. В. Калмиков разом з Я. Ю. Фешелевим працювали над створенням нової породної групи – чорних білогрудих качок, племінній роботі з гусьми присвячені дослідження А. О. Павлова [2, с. 45, 70]. І. С. Скуратов проводив дослідження з годівлі птиці, а В. В. Хаскін працював над проблемами фізіології птиці [2, с. 83-84, 89]. Упродовж 50–60-х років наукові дослідження П. Ф. Щербини зосереджувалися як у напрямі годівлі птиці, так і інкубації яєць, технології виробництва індичого м'яса та ін. [2, с. 94–95].

Наприкінці 50-х років в Українській РСР для забезпечення подальшого розвитку птахівництва необхідно було розширити і значно поліпшити науково-дослідну роботу з розробки нових методів селекції і розведення, годівлі та утримання птиці тощо. У зв'язку з цим, у 1959 році відбулась реорганізація Української науково-дослідної станції на Український НДІ птахівництва [5, передмова, арк. 1]. У подальшому робота вчених цієї установи була різноплановою і охоплювала усі напрями у птахівництві, що обумовлено структурою даної установи. Так, станом на 1 січня 1960 року Український НДІ птахівництва мав такі відділи і лабораторії: відділ селекції та розведення (штат 13 чоловік), відділ годівлі та утримання сільськогосподарської птиці (9 чол.), відділ інкубації яєць сільськогосподарської птиці (4 чол.), відділ зоогієни утримання (5 чол.), відділ механізації (6 чол.), відділ економіки та організації птахівництва (4 чол.), лабораторія фізіології та біохімії (12 чол.), лабораторія по вивченню природних кормів водойм (5 чол.) [21, с. 7-8]. Як бачимо, самим багаточисельним за штатами був відділ селекції та розведення птиці. Завідував цим відділом Микола Васильович Дубовський У цей період були виведені українська сіра, глиняста і біла породні групи качок виключно доборою, підбором та створенням кращих умов годівлі і утримання [21, с. 9, 10]. була також виведена порода гусей

велика сіра, яку затвердили у 1956 році [21, с. 12]. Проводили роботу і з поліпшення полтавських місцевих курей. Так, Т. С. Лень [24, арк. 8-22] виконувала наукову роботу за темою «Розведення і подальше удосконалення полтавських місцевих курей» і поглиблена племінна робота дозволила підвищити продуктивність цієї птиці. Однак для селекційно-племінної роботи з полтавськими курми необхідно було збільшити їхне поголів'я. Племінну роботу з удосконалення породної групи первомайських курей провадив М. Г. Курдюков [24, арк. 25-28]. Він також виконував наукову тему щодо розведення і подальшого поліпшення великих сірих гусей [24, арк. 29-37]. В. М. Копилов здійснював методичне керівництво поліпшенням роменських гусей у Роменському державному племінному репродукторі Сумської області [24, арк. 39-40], а М. В. Дахновський працював над проблемами щодо розведення і подальшого поліпшення українських і білогрудих качок [24, арк. 41-48]. Над підвищенням племінних і продуктивних якостей широкогрудих бронзових індиків працював О. Д. Осадчук [24, арк. 49-50], а проведенням міжлінійної гібридизації яєчних курей займався М. В. Дубовський [24, арк. 51-67]. При цьому ним було викладено нову методику міжлінійної гібридизації курей [24, арк. 68-75].

Слід звернути увагу на те, що у 1966 році структура в Українському НДІ птахівництва вже була дещо іншою, у зв'язку з переведенням птахівництва на промислову основу, що вимагало певних змін і у напрямках діяльності цього закладу. До його складу належали такі відділи: селекції і розведення, годівлі, бройлерного вирощування молодняку, інкубації, механізації й технології виробництва, економіки, зоогієни і технології утримання птиці, хвороб птиці, виробництва кормів та науково-технічної інформації [22, с. 3].

З початку 60-х років питання з годівлі птиці ґрунтовно вивчав С. А. Водолажченко. Перші його роботи були присвячені проблемі використання антибіотиків у годівлі птиці (1963–1966 рр., а подальші його праці були присвячені переважно проблемі забезпечення птиці білковими кормами [2, с. 32-33]. У цей період опубліковано роботи М. Г. Курдюкова щодо племінної роботи з російськими білими курми у дослідному господарстві «Бірки» та надав характеристику продуктивних якостей різних порід курей цього підрозділу Українського НДІ птахівництва [2, с. 55]. У 60-х роках І. М. Дорошко і А. Б. Байдевятов опікувались проблемою лікування курей, індиків та качок при мікоплазмозі. У цей же період І. І. Панікар і В. Д. Буряковський, Р. С. Коренблін, Л. А. Білецька разом з І. М. Дорошко вивчали штами вірусного гепатиту каченят, вишукуючи вакцину проти даного захворювання [2, с. 38-39]. З середини 60-х В. Ф. Каравашенко провів низку досліджень з годівлі каченят, результати яких були опубліковані у його роботах «Співвідношення тваринного і рослинного протеїну у комбікормах для м'ясних каченят» (1966), «Оплата корму і м'ясність каченят залежно від статі» (1967),

«Потреба м'ясних каченят у метіоніні» (1969), а також вивчав питання щодо добавок синтетичного метіоніну та його оптимального співвідношення у комбікормах для курей-несучок [2, с. 45]. А. Ф. Лойко проводив дослідження з накладання хронічної фістули дванадцятипалої кишки у курей з метою вивчення ферментативної активності дуоденального хімусу та впливу антибіотиків та різної годівлі на травлення у птиці [2, с. 57]. Дослідження щодо фізіології і біохімії птиці проводив В. В. Лисенко, В. О. Лук'янов досліджував проблеми технології утримання птиці та розробляв способи підвищення економічної ефективності [2, с. 58]. О. М. Михайленко вивчав обмін білків в організмі птиці та ембріонів, фізіологічні і морфологічні показники у курей в ембріональний і постембріональний періоди тощо [2, с. 64]. Роботи В. Д. Лук'янової присвячені переважно висвітленню проблем птахівництва, про що свідчать такі публікації, як «Про шляхи збільшення виробництва курячого м'яса» (1965), «Над чим працює інститут» (1965), «Основні напрями й результати наукових досліджень у птахівництві на Україні» (1967), «Організація спеціалізованих птахоферм у колгоспах Харківської області» (1968), «Інститут птахівництва – виробництво» (1969), «Технологія племінних господарств яєчного напрямку продуктивності» (1969) та інші [2, с. 60-61]. Дослідженням щодо використання брудерів для вирощування молодняку присвячена наукова робота Є. С. Пархоменка [2, с. 70-71]. Селекційній роботі з качками, проблемі виведення міжлінійних гібридних каченят присвячені наукові дослідження Б. Є. Подоби [2, с. 71]. А. А. Попов ретельно вивчав мікроклімат пташників та надавав зоогієнічну оцінку методу утримання курей на підлозі глибокої підстилки [2, с. 73]. Н. В. Сулим досліджувала економіку виробництва м'яса бройлерів [2, с. 86]. В. Є. Суржан вивчав вплив різних доз сухої стружки цукрових буряків на ріст бройлерів, а І. Я. Тіцький - комбінованого силосу на продуктивність птиці [2, с. 87-88]. В. Я. Тонкошкоров досліджував фізико-механічні властивості кормів для птиці, вишукував способи зменшення витрат корму при механізованій його роздачі [2, с. 88].

З кінця 60-х і впродовж 70-х дослідження з вивчення питань годівлі курей та качок проводив В. І. Коновалов [2, с. 51]. Наукова робота В. С. Кроміна у цей період була присвячена вивченню питань спадковості та селекції курей яєчного напрямку продуктивності, а М. С. Шигаєва провадила дослідження щодо селекційно-племінної роботи переважно з качками та курми м'ясного напрямку продуктивності [2, с. 54, 92]. А. У. Биховець удосконалював режими і технологію інкубації яєць птиці [2, с. 29-31].

Внеском у розвиток селекційно-племінної роботи з м'ясними курми, що сприяло розвитку бройлерного птахівництва, були дослідження П. М. Літка (результати опубліковані у 1968–1980), які присвячені вивченню ефекту гетерозису для підвищення репродуктивних якостей курей

материнських форм бройлерів, вишукуванню резервів поліпшення бройлерного виробництва тощо [2, с. 56-57]. О. П. Подстрешний використовував імуногенетичний аналіз для характеристики ліній птиці різної генеалогії, вивчав групи крові птиці, міжпородні відмінності курей за генами–маркерами тощо [2, с. 71-72].

У 70–х роках А. А. Попов свої дослідження спрямував на зоогігієнічну оцінку вирощування м'ясних курчат у безвіконних пташниках, опікувався проблемами профілактики грудних наминів у бройлерів, удосконаленням технології вирощування бройлерів у кліткових батареях тощо [2, с. 74]. Л. Г. Прокудіна вивчала інкубаційні якості качиних яєць та проводила оцінювання різних способів вирощування каченят на м'ясо, ріст і розвиток ремонтних каченят за різної щільності посадки тощо [2, с. 74-75]. Дослідження щодо зоогігієнічної оцінки пташників з облежених конструкцій із полімерних матеріалів для утримання курей–несучок, режимів вентиляції у бройлерниках та інше провадив В. І. Резуненко [2, с. 76]. Наукова діяльність А. П. Яценка була спрямована переважно на розробку ветеринарно–санітарних заходів у птахівництві, передусім у бройлерному [2, с. 95]. Т. М. Головка вивчав вплив різних рівнів обмінної енергії та сирого протеїну у раціоні курей–несучок при їх утриманні кліткових батареях, досліджував вплив соняшникової олії як джерела лінолевої кислоти тощо [2, с. 35]. У цей період в Українському НДІ птахівництва працював І. А. Мимрін і його роботи були присвячені племінній роботі з індіками. Подальша наукова діяльність цього вченого не була пов'язана з Українським НДІ птахівництва. Проте відомо, що у 1985 році видана його книга «Бройлерне птахівництво» (російською мовою) у московському видавництві, а у 1989 році вийшло друге видання цієї книги [12, 13]. А. В. І. Фісінін [23, с. 451] у книзі «Ученые птицеводы России. Люди и птицы» у переліку кандидатів наук, які зробили творчий внесок у наукове забезпечення птахівництва Росії згадує й ім'я Ігоря Анатолійовича Мимріна.

Наукова робота П. М. Слюсара була присвячена дослідженням з удосконалення технології виробництва м'яса бройлерів, а у 70–х роках – вирощуванню бройлерів у кліткових батареях [2, с. 82-83]. Усі дослідження, які проводив В. І. Ціновий були спрямовані на вивчення білкових і ліпідних комплексів крові ембріонів і курчат за впливу різних чинників, біохімічних особливостей курей з різним рівнем яйцекладки, впливу естрогенних гормонів на процеси метаболізму в репродуктивних органах курей та ін. [2, с. 90-92]. Наукова діяльність А. В. Шоміна була присвячена вивченню проблем промислового виробництва м'яса індиків, він вишукував резерви підвищення ефективності діяльності індиківничих ферм [2, с. 93-94]. Дослідження Ю. Н. Батюжевського вирішували проблеми з годівлі птиці і ним зокрема встановлено вплив білкової годівлі на вікові зміни в обміні кальцію і фосфору та перетравності і використання поживних речовин раціону тощо

[2, с. 19]. В. О. Бреславець досліджував як ембріональний розвиток курей, так і якість курячих яєць, розробляв методи тривалого зберігання інкубаційних яєць [2, с. 27-28]. Г. Т. Коваленко вивчала генетичні параметри несучості курей, спадковість і взаємозв'язок продуктивних ознак у курей залежно від їхніх генетичних особливостей та ін., а В. П. Коваленко використовував математичні моделі для прогнозування яйцекладки, множинний регресійний аналіз в селекції птиці, висвітлював основні принципи створення автоматизованої системи у правління в селекції птиці тощо [2, с. 48, 49-50]. В. І. Бесулін вивчав ефективність різних розчинники для сперми індиків та розробляв способи штучного осіменіння індичок тощо [2, с. 24-25]. М. І. Сахацький також досліджував відтворювальні якості індиків, розробляв методи штучного осіменіння птиці тощо [2, с. 77]. Роботи А. М. Котика присвячені вивченню мікотоксикозів у птиці [2, с. 54].

Слід зазначити, що за період 1930-1980 рр. вченими Українського НДІ птахівництва опубліковано 94 книги і брошури, в яких узагальнено результати досліджень із селекційно–племінної роботи, годівлі птиці, технології її утримання, штучної інкубації, ветеринарно–санітарних заходів та охоплено усі напрями – яєчне птахівництво, бройлерне виробництво, качківництво, гусівництво, індиківництво. Видано 53 методичні рекомендації [2, с. 5-12]. Необхідно відмітити, що в результаті багаторічної роботи з використанням птиці закордонної селекції було відселекціоновано поєднувальні лінії і створено два кроси яєчних курей «Бірки–І і «Бірки–ІІ», а у 1978 році опубліковано методичні рекомендації щодо їх використання для промислового виробництва яєць [7]. У цьому ж році на основі спільних розробок співробітників відділу технології виробництва м'яса бройлерів Українського НДІ птахівництва і П'ятигорського конструкторського бюро було розроблено спеціалізовані кліткові батареї для вирощування курчат–бройлерів і видано відповідні методичні рекомендації [8].

У 1980 році авторським колективом, у складі таких співробітників Українського НДІ птахівництва, як В. Д. Лук'янова, В. О. Лук'янов, А. В. Шомін, Л. М. Білов, С. А. Водолажченко, В. О. Бреславець, О. П. Бондаренко, І. М. Гаплевський, Е. А. Дуюнов, П. М. Слюсар, Ж. В. Пономарьова та ін. було видано книгу «Промислове птахівництво» за загальною редакцією В. Д. Лук'янової [16]. У ній висвітлено племінну роботу у птахівництві, технологію виробництва харчових інкубаційних яєць та м'яса птиці на промисловій основі. Охарактеризовано умови вирощування ремонтного молодняка, способи утримання і годівля птиці різних видів і статевовікових груп. У 1981 році П. М. Слюсар, В. О. Сергеев і А. П. Яценко у книзі «Виробництво м'яса бройлерів» описали технологію виробництва бройлерів, включаючи селекційно–племінну роботу з м'ясними курми, вирощування ремонтного молодняка і утримання батьківського стада,

годівлію м'ясних курей і економічну ефективність бройлерного виробництва [18].

Вченими Українського НДІ птахівництва було розроблено план селекційно-плеємної роботи у птахівництві Української РСР на 1986-1990 рр. і до 2000 року [14]. Видано методичні рекомендації з комплексної оцінки ліній і гібридів яєчних курей, інтенсифікації виробництва м'яса гусей, інкубації яєць індиків [9-11] та інші.

Ю. О. Рябоконт із співав. [17, с. 7-10] досліджував умови утримання індиків як основу для відбору у селекційному процесі. П. М. Каркач розробляв способи заморожування сперми індиків [6, с. 8-11].

П. Ф. Сурай і І. А. Іонов спільно із співробітниками Єнакієвської птахофабрики тресту «Донецькптахопром» [19, с. 19-24] вивчали міжвітамінні взаємовідношення в організмі курчат-бройлерів при згодовуванні їм підвищених доз вітамінів А, Е і D. Вчені також дослідили забезпеченість вітаміном А курчат-бройлерів і м'ясних курей [20, с. 36-39].

Таким чином, вчені Українського НДІ птахівництва зробили вагомий внесок у різні ланки птахівництва, що сприяло розвитку галузі не лише в Українській РСР, а й у СРСР загалом. Так, у різні роки, починаючи з 1930-го, коли було створено дану установу у статусі Всеукраїнського науково-дослідного інституту, і, закінчуючи початком 90-х, вагомий внесок у розвиток годівлі птиці зробили П. Ю. Божко, В. Ф. Каравашенко, В. І. Коновалов, Ю. Н. Батюжевський, І. Я. Тіцький, С. А. Водолажченко, П. Ф. Сурай, І. І. Іонов та ін.; селекційно-плеємної роботи – М. В. Дахновський, М. Г. Курдюков, В. Д. Лук'янова, М. С. Шигаєва, П. М. Літко, І. А. Мимрін, О. П. Подстрешний, В. І. Бесулін, Б. Є. Подоба, В. П. Коваленко, М. І. Сахацький та ін.; технології утримання птиці – П. М. Слюсар, А. В. Шомінта, Є. С. Пархоменко ін.; інкубації яєць птиці – Е. Е. Пеніонжкєвич, А. У. Биховець, Л. Г. Прокудіна та ін.; ветеринарно-санітарного забезпечення птахівництва – І. М. Дорошко, А. Б. Байдевятов, Л. А. Білецька, В. Д. Буряковський, І. І. Панікар, А. А. Попов, А. П. Ященко, А. М. Котик та ін.

Вченими Українського НДІ птахівництва створено породи гусей велика сіра, породні групи українських качок, кроси яєчних курей «Бірки-І» і «Бірки-ІІ», розроблено методи штучного осіменіння птиці, впроваджено технологію виробництва м'яса бройлерів на глибокій підстилці і в кліткових батареях тощо.

Список використаних джерел

1. Баранецький, СФ., Войтовська, СВ., 1938. 'Результати схрещувань місцевих гусей з тулузькими та емденськими,' *Птахівництво*: збірник, Київ, с.224-232.
2. 'Библиографический указатель печатных работ сотрудников Украинского научно-исследовательского института птицеводства (1930-1980)', 1983, Харьков, 102 с.
3. Божко, П., 1929. 'Що зробили наші дослідні станції та дослідницькі установи в справі птахівництва'. Харків: *Радянський селянин*, 73 с.
4. Бучковська, ВІ., 2008. 'Періодизація розвитку та пріоритетність напрямів наукових досліджень учених центрального

Поділля в галузі зоотехнічної науки у ХХ столітті', *Науковий вісник ЛНУВМБТ імені С. З. Гжицького*, Т.10, №3 (38), Ч.2, с.315-319.

5. 'Державний архів Харківської області', Ф.Р-6100, Оп.1, Спр.67, 43 арк.
6. Каркач, ПМ., 1990. 'Замораживание спермы индюков в средах с комплексонатами металлов', *Научно-технический бюллетень*, Харьков, №29, с.8-11.
7. Косенко, НФ., Сапронова, НИ., Ольховик, ЛА., 1978. 'Методические рекомендации по использованию яичных кроссов «Борки-І» и «Борки-ІІ»', Харьков, 10 с.
8. 'Методические рекомендации по выращиванию цыплят-бройлеров в специализированных клеточных батареях', 1978, Харьков, 20 с.
9. 'Методические рекомендации по комплексной оценке линий и гибридов яичных кур', 1985, Харьков, 30 с.
10. 'Методические рекомендации по инкубации яиц индеек', 1988, разраб. А. А. Борисихина, Харьков, 17 с.
11. 'Методические рекомендации по интенсификации производства мяса гусей', 1988, Харьков, 30 с.
12. Мымрин, ИА., 1985. 'Бройлерное птицеводство', Москва: *Россельхозиздат*, 223 с.
13. Мымрин, ИА., 1989. 'Бройлерное птицеводство', 2-е изд., перераб. и доп., Москва: *Росагропромиздат*, 272 с.
14. 'План селекционно-племенной работы в птицеводстве Украинской ССР на 1986-1990 гг. и до 2000 года', 1987. Харьков, 175 с.
15. Питула, МФ., 1936. 'Продуктивна цінність сумішок силосованих кормів для несучості курей', *Годівля та вирощування птиці*, Київ: *Держсільгоспвидав*, с.28-42.
16. 'Промышленное птицеводство', 1980. Киев: *Урожай*, 256 с.
17. Рябоконт, ЮА., Дулюнов, ЭА., Исхак Назир, 1990. 'Оценка условий содержания индеек как фона для отбора в селекционном процессе', *Научно-технический бюллетень*, Харьков, №28, с.7-10.
18. Слюсар, ПМ., Сергеев, ВА., Ященко, АП., 1981. 'Производство бройлеров', Киев: *Урожай*, 142 с.
19. Сурай, ПФ., Іонов, ІА., Панченко, ТМ., Ярошенко, ФА., 1990. 'Межвитаминные взаимоотношения в организме цыплят-бройлеров при скармливании им повышенных доз витаминов А, Е и D', *Научно-технический бюллетень*, Харьков, № 28, с. 19-24.
20. Сурай, ПФ., Іонов, ІА., Ребров, НН., Назаров, ВГ., 1990. 'Контроль А-витаминной обеспеченности цыплят-бройлеров и мясных кур', *Научно-технический бюллетень*, Харьков, №29, с.35-39.
21. 'Український науково-дослідний інститут птахівництва', 1961. Київ: *Видавництво УАСГН*, 83 с.
22. 'Український науково-дослідний інститут птахівництва: фотоальбом', 1966. Київ: *Урожай*, 101 с.
23. Фисинин, ВІ., 2011. 'Ученые птицеводы России. Люди и птицы', Москва, 474 с.
24. 'Центральний державний архів вищих органів влади і управління України'. Ф.4861, Оп.1, Спр.2119, 308 арк.

References

1. Baranecjkyj, SF., Vojtovsjka, SV., 1938. 'Rezultaty skreshhuvanj miscevykh ghusej z tuluzjkyjmy ta emdensjkyjmy (Results of crossing of local geese with the Toulouse and Emedian ones)', *Ptakhivnyctvo*: zbirnyk, Kyjiv, s.224-232.
2. 'Bibliograficheskii ukazatel pechatnykh rabot sotrudnikov Ukrain'skogo nauchno-issledovatel'skogo instituta pticevodstva (1930-1980) (Bibliographic index of printed works of employees of the Ukrainian Research Institute of Poultry) (1930-1980)'. Khar'kov, 102 s.
3. Bozhko, P., 1929. 'Shho zrobyly nashi doslidni stanciji ta doslidnyjki ustanovy v spravi ptakhivnyctva (What did our research stations and research institutions in the field of poultry farming)', Kharkiv: *Radjansjkyj seljanyn*, 73 s.
4. Buchkovskaja, VI., 2008. 'Periodyacija rozvytku ta priorytetnistj naprjamiv naukovykh doslidzhenj uchenykh central'nogho Podillja v ghaluzi zootehnikhnoji nauky u XX stolitti (Periodization of development and priority of the directions of scientific researches of scientists of Central Podillya Scientists in

the field of animal science in the 20th century)’, *Naukovyj visnyk LNUVMBT imeni S. Z. Ghycjkogho*, T.10, №3(38), Ch.2, s.315–319.

5. ‘Derzhavnyj arkhiv Kharkivskoj oblasti (State Archive of Kharkiv Region)’, F.R–6100, Op.1, Spr.67, 43 ark.

6. Karkach, P.M., 1990. ‘Zamorazhivanie spermy indiuokov v sredakh s kompleks metallov (Freezing of turkey sperm in mediums with complex of metals)’, *Nauchno–tekhnicheskii biulleten*, Kharkov, №29, s.8–11.

7. Kosenko, N.F., Saprionova, N.I., Olkhovik, L.A., 1978. ‘Metodicheskie rekomendacii po ispolzovaniu iaichnykh krossov «Borki I» i «Borki II» (Methodological recommendations for the use of egg crosses Borki–I and Borki–II)’, Khar’kov, 10 s.

8. ‘Metodicheskie rekomendacii po vyrashchivaiu tcypliat–broilerov v spetsializirovannykh kletochnykh batariakh (Methodological recommendations for growing broiler chickens in specialized cage batteries)’, 1978. Khar’kov, 20 s.

9. ‘Metodicheskie rekomendacii po kompleksnoi otcenke liniy i gibridov iaichnykh kur (Methodological recommendations on the integrated assessment of lines and hybrids of egg hens)’, 1985. Khar’kov, 30 s.

10. ‘Metodicheskie rekomendacii po inkubacii iaitc indeek (Methodological recommendations for incubating turkey eggs)’, 1988. Khar’kov, 17 s.

11. ‘Metodicheskie rekomendacii po intensifikacii proizvodstva miasa gusei (Methodical recommendations on the intensification of the production of geese)’, 1988. Khar’kov, 30 s.

12. Mymrin, I.A., 1985. ‘Broilernoe ptitsevodstvo (Broiler poultry farming)’, Moskva: *Rosselkhozizdat*, 223 s.

13. Mymrin, I.A., 1989. ‘Broilernoe ptitsevodstvo (Broiler poultry farming)’, 2–e izd., pererab. i dop., Moskva: *Rosagropromizdat*, 272 s.

14. ‘Plan selekcionno–plemennoi raboty v ptitsevodstve Ukrainsoi SSR na 1986–1990 gg. i do 2000 goda (The plan of breeding work in the poultry farming of the Ukrainian SSR for 1986–1990 and until 2000)’, 1987. Khar’kov, 175 s.

15. Prytula, M.F., 1936. ‘Produktyvna cinnistj sumishok sylosovanykh kormiv dlja nesuchosti kurej (Productive value of mixtures of silage forage for the hens’ feeding, feeding and raising of poultry)’, *Ghodylja ta vyroshhuvannja ptyci*, Kyjiv: *Derzhsiljghospvydav*, s.28–42.

16. ‘Promyshlennoe ptitsevodstvo (Industry poultry farming)’, 1980. Kiev: *Urozhaj*, 256 s.

17. Riabokon, Iu.A., Duiunov, E.A., Iskhak Nazir, 1990. ‘Otcenka uslovij soderzhaniia indeek kak fona dlja otbora v selekcionnom protsesse (Assessment of conditions of keeping turkeys as a background for selection in the selection process)’, *Nauchno–tekhnicheskii biulleten*, Khar’kov, №28, s.7–10.

18. Sliusar, P.M., Sergeev, V.A., Iashchenko, A.P., 1981. ‘Proizvodstvo broilerov (Production of broilers)’, Kiev: *Urozhaj*, 142 s.

19. Surai, P.F., Ionov, I.A., Panchenko, T.M., Iaroshenko, F.A., 1990. ‘Mezhvitaminnye vzaimootnosheniia v organizme tcypliat–broilerov pri skarmivaniu im povyshennykh doz vitaminov A, E i D (Intervitaminic relations in the body of broiler chickens when they are fed with higher doses of vitamins A, E and D)’, *Nauchno–tekhnicheskii biulleten*, Khar’kov, №28, s.19–24.

20. Surai, P.F., Ionov, I.A., Rebrov, N.N., Nazarov, V.G., 1990. ‘Kontrol A vitaminnoi obespechennosti tcypliat broilerov i miasnykh kur (Control and vitamin supply of broiler chickens and meat hens)’, *Nauchno–tekhnicheskii biulleten*, Khar’kov, №29, s.35–39.

21. ‘Ukrajins’kij naukovy–doslidnyj instytut ptakhivnyctva (Ukrainian Research Institute of Poultry)’, 1961. Kyjiv: *Iydavnyctvo UASGhN*, 83 s.

22. ‘Ukrajins’kij naukovy doslidnyj instytut ptakhivnyctva (Ukrainian Research Institute of Poultry): fotoal’bom’, 1966. Kyjiv: *Urozhaj*, 101 s.

23. Fisinin, V.I., 2011. ‘Uchenye pticevody Rossii. Liudi i ptyicy (Scientists poultry farmers of Russia. People and Birds)’, Moskva, 474 s.

24. ‘Central’nyj derzhavnyj arkhiv vyshhykh orghaniv vlady i upravlinnya Ukrainy (Central State Archive of Higher Authorities and Management of Ukraine)’. F.4861, Op.1, Spr.2119, 308 ark.

* * *